

In the middle of the last century P. Jakobson suggested communicative model that combines forms of communication and such functions as: abstracting, contextual, cognitive, poetic, emotive and conative [10].

While studying a higher school lecturer's cross-cultural and communicative competence we focus on universal functions of cross-cultural communication such as informative, interactive, gnoseological, social, axiological, normative, semiotic, practical, expressive, and interpretative.

A higher school lecturer's communicative competence integrates attributes of communication and socializing. It is connected with oral interpersonal verbal and non-verbal interrelation of affective-evaluative character that is realized in practice while communication means feelings and thoughts transferring and exchange between different people in creative and cognitive activity that is realized by verbal and non-verbal means. However such differentiation for a higher school lecturer professional and pedagogical quality humanitarian assessment is nominal because processes of communication and socializing are interrelated.

Within the sphere of pedagogical activity the aim of cross-cultural communication is, firstly, to exchange pedagogical experience, its matters, the results and cultural facts, that represent it, techniques and technologies [9; 11, c. 147–158]. Secondly, it's also necessary to develop motive sphere and behaviour and involve them in making classical effects of professional and pedagogical quality active.

While expertizing professional and pedagogic higher school lecturers' quality it's important to take account of such a concept as 'cross-cultural personality'. This category is primary for such notions as 'cross-cultural identity', 'multicultural personality' [8, c. 13–23], 'international personality' [11, c. 426–430], 'universal personality', 'person-medium', 'transcultural identity' and 'the purpose of identity'. While defining characteristics of cross-cultural communicative competence according to P. Adler states that such a personality has specific individual conscience and is able to dialogue with new formations of the reality as well as being integrated into the own culture on the edge of cultures. This personality has a new vision which can be the base of integrative and creative perspective of 'the third culture' while avoiding conflicts [8].

Conclusion. Thus we consider the phenomenon of cross-cultural communicative competence coming out as emergent that is based not on cultures' contiguity being inherent to a personality and cultural environments but on the humanitarian effect as a result of integration according to personal senses of cross-cultural communication as a lecturer.

Leaning on produced characteristics of competence, communication, 'cross-cultural communication', 'linguistic personality', 'cross-cultural personality' we propose to continue studying humanitarian effects in professional and pedagogic quality of higher school lectures and to unveil such special features of cross-cultural communicative competence as:

- awareness of the purpose of humanitarian and culture creative professional and pedagogic communication at the cross-cultural level;
- knowledge of professional concepts required by culture and an ability to create new professional thesaurus;
- realization of variable communicative strategies and due to verbal and non-verbal technologies to secure effective information collection and to use it properly for specific purposes;
- ability to show pro-active moral stand and psychological willingness to mutual understanding with educational reality agents;
- emotional flexibility;
- cast empathy;
- linguistic behavior self-regulation pursuant to pedagogic situation.

The perspective of further study of cross-cultural communicative competence is laid in humanitarian approaches application while developing and its diagnosing in order to create the essence of professional post-graduating education.

Література:

1. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10 – С. 12–19.
2. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / за В. Г. Кремня; авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2004. – 384 с.
3. Кузьмина Н. В. Акмеология – теория фундаментального образования / Н. В. Кузьмина // Матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції «Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму». – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – С. 13–27.
4. Максакова В. И. Педагогическая антропология / В. И. Максакова. – М. : Academia, 2001. – 205 с.
5. Ніколаєнко О. В. Some peculiarities of teaching foreign languages to the students of non-linguistic specialties / О. В. Ніколаєнко, Т. О. Ушага // Збірник наукових праць: Materiály IX Mezinárodní Vědecko – Praktická Konference [«Moderní Vymoženosti Vědy – 2013»]. – Том 26. Pedagogika. Praha, Publishing House «Education and science». – С. 100–103
6. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М. : ООО «Издательство АСТ»; Мн. : Харвест, 2002. – С. 419.
7. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов в процессе профессиональной подготовки: монография / И. Л. Плужник. – С. : ИНИОН РАН, 2003 – 216 с.
8. Adler P. S. Beyond Cultural Identity: Reflections on Cultural and Multicultural Man / P.S. Adler // Intercultural Communication: A Reader. Belmont, CA : Wadsworth, 1987. – P. 12–23.
9. Gudykunst W. B. Communicating with Strangers / W. B. Gudykunst, Y. Y. Kim. – Boston, 1997. – 444 p.
10. Jakobson R. Linguistics and Poetics / R. Jakobson. – 1958. – 370 p.
11. Lutzker D. Internationalism as a Predictor of Cooperative Behavior / D. Lutzker // Journal of Conflict Resolution, 1960. – № 4. – P. 426–430.
12. Maruyama M. Towards a Cultural Futurology. Paper Presented at the Annual Meeting of the American Anthropological Association, Published by the Training Center for Community Programs / M. Maruyama. – University of Minnesota, Minneapolis, 1970. – 172 p.
13. Norton R. Foundations of a Communicator Style Contrast / R. Norton // Human Communication Research. – 1978. – № 4. – P. 99–112.

УДК 811.111.378

Н. Є. Огородник,

Херсонська державна морська академія, м. Херсон

ПРО СТАТУС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДМОВИ МОРСЬКИХ ФАХІВЦІВ

У статті аналізується роль та місце англійської мови у професійному спілкуванні членів багатонаціональних екіпажів сучасного торговельного флоту. Визначається лінгвістичний статус англійської мови як робочої мови на судні.

Ключові слова: морська індустрія, багатонаціональний екіпаж, людський фактор, професійна підмова морських фахівців.

STATUS OF MARITIME ENGLISH

The role and place of Maritime English in multinational crew members' communication on board the vessels of modern merchant fleet is analyzed. The linguistic status of English as a working language of the ship is determined as the subsystem of Global English with particular features to promote effective professional communication as well as collecting, processing and keeping professionally significant information.

Keywords: marine industry, multinational crew, human factor, seafarers' professional sublanguage.

О СТАТУСЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПОДЪЯЗЫКА МОРСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье анализируются роль и место английского языка в профессиональном общении членов многонациональных экипажей современного торгового флота. Определяется лингвистический статус английского языка как рабочего языка на судне.

Ключевые слова: морская индустрия, многонациональный экипаж, человеческий фактор, профессиональный подъязык морских специалистов.

Постановка проблеми. Сьогодні важко переоцінити актуальність питань, пов'язаних з працевлаштуванням українських моряків на судах іноземних судновласників та його обов'язковою передумовою – підготовкою фахівців у відповідності до міжнародних стандартів. Головним документом, що закріплює уніфіковані вимоги до плавскладу, є Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти (ПДНВ). Її наявність є обов'язковою на борту суден, в офісах судноплавних і судновласницьких компаній, у морських навчальних закладах і тренажерних центрах. Її наслідком є визнання дипломів моряків між державами.

Очевидно, що розвиток національної системи морської освіти та її подальша інтеграція у світову систему підготовки фахівців морської галузі потребують урахування і втілення схвалених міжнародних освітніх стандартів, а також швидкого реагування на інші освітні виклики глобалізації. Одним із таких викликів, що розгортається на тлі глобалізації економіки, політики і культури, є, за визначенням дослідників, лінгвістична глобалізація, пов'язана з наданням мови, а саме – англійській, статусу мови світового спілкування. Попри всі ризики стосовно мовної уніфікації в освіті, вченими наголошується сприятливість глобальної мови у залученні людини до світового освітнього простору, у розвитку науки й освіти. Безсумнівною реальністю сьогодення стає те, що той, хто володіє англійською, має більше можливостей для професійної і особистісної самореалізації.

Аналіз останніх досліджень. Останнім часом переважно у публікаціях зарубіжних авторів (V. Cook, R. Ellis, T. Hutchinson, E. Mitropoulos, A. Nisbet, B. Pritchard, P. Strevens, P. Trenkner, A. Waters, F. Weeks) все частіше порушується питання про доцільність уніфікації підходів в інтерпретації поняття «англійська мова морського спрямування». З метою гармонізації викладання англійської мови морського спрямування у світі, ініціатори її типологізації виносять на обговорення та вивчають ідеї щодо місця і ролі її функціональних варіантів, а також їх поєднання у системі морської освіти та підготовки.

Метою статті є розкриття місця та ролі англійської мови у професійній діяльності фахівців морської галузі, специфіки її лінгвістичного статусу.

Виклад основного матеріалу. Морський торговельний флот як найбільш інтернаціоналізована галузь промисловості є водночас і найбільш глобалізованою галуззю. Відомо, що 90 % світової торгівлі здійснюється морем. Через свій глобалізований характер морська індустрія однією з перших зазнає суттєвих перетворень. Так, на зламі століть низкою об'єктивних факторів спричинено ситуацію так званого «повного міксу», коли нерідко екіпаж судна представлено більше ніж десятима національностями, і саме судно становить комерційний інтерес для декількох країн. І хоча багатонаціональність, а отже багатомовні та багатокультурні судна не є новацією, сучасний період в історії морських перевезень охарактеризовано спеціалістами як «ера змішаних екіпажів», оскільки більш ніж дві треті (80 %) світових торговельних суден комплектуються фахівцями різних національностей [5, с. 12].

Закономірним результатом такої політики формування екіпажів стало суттєве зростання ролі людського фактору, як сукупності соціально-професійних та інших особистісних якостей людини, що впливають на ефективність, надійність і безпеку її діяльності. Будучи нерідко порятунком у ситуаціях взаємодії з технікою завдяки здатності людини до нестандартних рішень, людський фактор все ж таки частіше розглядається як причина її помилкових дій за певних обставин. За статистикою, лише 15% аварій на морі є наслідком технічної недосконалості конструкції судна та суднового обладнання, 10 % – результат форс-мажорних обставин (дія морської стихії), решта 75 % – трапляються саме через людський фактор. З них від 20 % до 40 % (за різними оцінками) становлять нещасні випадки через проблеми у спілкуванні [4, с. 8].

За даними щорічного звіту про безпеку морських перевезень (Safety and Shipping Review 2015), світова тенденція до зменшення обсягів збитків, пов'язаних з аварійністю суден, обнадіює: упродовж останніх десяти років загальні світові втрати морського судноплавства знизилися на 45 % [11]. Між тим, як фактор ризику першого плану, або злободенне питання («hot topic», «key element») сьогодення у сфері морських перевезень, що має суттєвий вплив на стан аварійності на судні, більшістю експертів визначається багатонаціональний екіпаж, 90 % якого користуються англійською мовою як робочою мовою, не будучи при цьому її носіями [7; 8; 9]. Безпека сучасного мореплавства все більше залежить від комунікативного аспекту спільної діяльності екіпажів суден. Зрозуміло, що у колективі з фахівців різних національностей з безліччю специфічних варіантів англійської мови (World Englishes) неминуче виникають бар'єри спілкування – психологічні, соціальні, культурні, мовні.

Факти досліджень свідчать про те, що невдачі та непорозуміння під час спілкування на судні призводять до порушення встановлених норм і правил, зниження ефективності праці, плутанини у діях через спровоковані невдоволення, неуважність і недбалість у поведінці. Наслідки недостатнього володіння мовою можуть варіюватися від звичайного роздратування стосовно незрозумілих зауважень до будь-яких нещасних випадків, травмування, загибелі, втрати вантажу, пошкодження майна або незворотного впливу на навколишнє середовище [7, с. 158]. Забезпечення ефективної комунікації на судні завжди у центрі уваги досвідчених капітанів, на думку яких, відсутність достатнього спілкування в екіпажі є катастрофічним явищем та дорого коштує. Вона може зруйнувати репутацію не лише окремого кваліфікованого робітника, але й негативно позначитися на галузі в цілому. Проте найголовнішим є те, що непорозуміння під час спілкування є актуальним фактором небезпеки в морі, фактором посилення схильності людини до помилок (human fallibility factor) [10, с.3].

У рамках Європейського проекту MARCOM експертами Міжнародної морської організації (ІМО) досліджувався стан використання англійської мови на судах світового флоту. За результатами спостережень експертів 37 % плавскладу відчували труднощі спілкування під час несення вахти. Між тим, за самооцінкою моряків цей показник зріс до 48%. Отже, майже половина опитаних засвідчили високий ступінь невпевненості при виконанні службових обов'язків у ситуаціях іншомовного спілкування. За даними експертної оцінки, невдоволеність через погане знання англійської мови зафіксовано

з усіх 19 аспектів життєдіяльності моряка, при цьому 36,4 % опитаних моряків відзначили лінгвістичні труднощі, 13,6 % – культурологічні, а 9,4 % мали обидві проблеми [12, с. 151–153]. У висновку дослідження зокрема наголошено на тому, що нездатність спілкуватися підвищує рівень стресу на борту судна, тому мовний фактор слід розглядати як набагато важливіший за технічну компетентність моряка [12, с. 143].

Діяльність моряків завжди належала до професій надзвичайно складних і одночасно ризикованих. Тривале плавання пов'язане з постійним перебуванням членів екіпажу в умовах обмеженого простору, монотонної діяльності, різкого звуження зовнішніх соціальних контактів, відірваності від сім'ї, підвищеної небезпеки виникнення аварійних ситуацій, жорсткої регламентації життя, гіподинамії, відсутності особистого життя та ін. Все це дає підстави кваліфікувати роботу моряків далекого плавання як діяльність за особливих умов. Іншими словами, це робота з підвищеним рівнем складності, відповідальності, емоційної або фізичної напруги, втоми і стресу. Вона знаходиться на межі адаптаційних можливостей людини або, навіть, перевищує її психічні, фізичні та психофізіологічні резерви [2].

У цій площині надзвичайно актуальним є вміння спілкуватися в багатомовному професійному середовищі, володіти понятійним апаратом, нормами і правилами мовленнєвої діяльності, пов'язаними з професійною сферою взагалі та спеціалізацією зокрема. Мову професійного спілкування вчені визначають як лінгвістично організовану систему мовлення, «що використовується представниками певної галузі для спілкування в ситуаціях, безпосередньо пов'язаних з професійними аспектами ... трудової діяльності» [1, с. 45]. Англійська мова є невід'ємною частиною життя моряка, оскільки у своїй роботі їм доводиться потрапляти у різні ситуації та спілкуватися на найрізноманітніші теми – професійні, побутові, особисті, тому що судно є водночас і робочим, і навчальним, і соціальним середовищем для екіпажу.

На підставі аналізу наукових джерел можемо констатувати наявність цілої низки назв для варіанту мови, що забезпечує професійно орієнтоване спілкування. Серед них – такі близькі за значенням найменування, як фахова мова, професійна мова, професійний діалект, спеціальна мова, професійна підмова, мова для спеціальних цілей, соціально-професійний варіант мови, субмова, функціональна мова та ін. Майже всі вони використовувалися для визначення різновидів національних мов, які обслуговували спеціальні сфери життя суспільства.

З точки зору функціонально-стилістичного підходу до розуміння сутності професійної підмови, якого ми дотримуємося слідом за рядом авторів [4,11], професійна мова – це перш за все одна з підсистем національної мови, представлена великою кількістю варіантів, або різного роду підмовами. Ця особливість, як зауважує О.В. Фельде, зазвичай підкреслюється додаванням до означення «професійний» спеціальних морфем «під-» або «суб-»: професійна підмова або професійна субмова [6, с.178]. Незважаючи на певні різночитання, широкого вжитку серед вітчизняних і зарубіжних учених набув термін «професійна підмова». Наприклад, М.І Солнишкіна, роз'яснює значення виразу «професійна морська підмова» таким чином: це «один із варіантів реалізації мови етносу, підсистема, вторинна по відношенню до всенародної мови, з характерним для неї тезаурусом, яка обслуговує як офіційну, так і неофіційну сфери спілкування у мореплаванні» [3, с.57]. На думку автора, вочевидь є те, що професійна підмова не є мовою у повному розумінні цього слова, оскільки неможливо побудувати повноцінне висловлювання, користуючись лише професійними одиницями.

Висновки. Отже, приєднуємося до точки зору М.І. Солнишкіної у сприйнятті робочої мови морських фахівців як професійної підмови моряків. Термін «підмова» є достатньою мірою умовним, хоча певним чином зумовлений особливостями функціонування англійської мови у морській галузі та її співвіднесеності з міжнародною англійською мовою як частини до цілого. Компонент «професійний» підкреслює сферу функціонування підмови.

Стосовно статусу професійної підмови моряків визначаємо його як функціональний різновид міжнародної англійської мови, її підсистему, певним чином соціально обмежену, а тому меншу за обсягом, з діалектикою взаємовідносин як частини і цілого. Будучи підсистемою міжнародної англійської мови, професійна підмова моряка зберігає її характеристики та слугує засобом узагальнення, накопичення і збереження професійно значущої інформації, сприяє ефективній комунікації у професійній сфері.

Література:

1. Гапон Ю. А. Специфика дисциплины и факторы, что определяют зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості // Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах України: [збірник статей]. – Київ, 2003. – С. 40–49.
2. Екстремальна психологія: підручник / О. П. Євсюков, А. С. Куфлієвський, Д. В. Лебедєв та ін.; за ред. О. В. Тімченка. – К.: ТОВ «Август трейд», 2007. – 502 с.
3. Солнышкіна М.И. Тезаурус профессионального языка и его пополнение // Вестник Волгоградского гос. ун-та. – 2006. – № 5. – С. 57–61.
4. Торский В. Г. Воспитание «культуры безопасности» как фактор обеспечения безопасности мореплавания // Транспорт. – 2012. – № 49. – С. 57–2.
5. Триняк М.В. До питання про освітні наслідки лінгвістичної глобалізації / М. В. Триняк // Вісник Харківського національного пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Філософія. – 2012. – Вип. 39. – С. 192–203.
6. Фельде О.В. Профессиональные подязыки и терминологии русского языка как объекты научного изучения // Вестник Томского гос. пед. ун-та (TSPU Bulletin). – 2015. – № 4 (157). – С. 178–182.
7. Vocanegra-Valle, A. (2010). Global markets, global challenges: The position of Maritime English in today's shipping industry. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://www.researchgate.net/publication/262177083>
8. Vocanegra-Valle A. The language of seafaring: standardized conventions and discursive features in speech communications. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://revistas.um.es/ijes/article/viewFile/137091/> –
9. Cole C., Trenker P. Whither Maritime English? – 2012 / The 24th International Maritime English Conference – IMEC 24 Proceedings (1-4 October, 2012). Yangon. – Myanmar. – P. 3–18.
10. Hork J. Communication skills are vital to safe ship operations // Alert! The International Maritime Human Element Bulletin. – 2005. – No 6. – P. 3.
11. Safety and Shipping Review 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://www.agcs.allianz.com/assets/PDFs/Reports/Shipping-Review-2015.pdf>
12. The Impact of Multicultural and Multilingual Crews on Maritime Communication. // The MARCOM Project Final Report. – Volumes 1&2, 2001. – 163 & 120 pp.